

Музика О.О. Педагогічна взаємодія як чинник розвитку внутрішньої мотивації навчально-професійної діяльності студентів / О.О. Музика // Наука III тисячоліття: пошуки, проблеми, перспективи розвитку: матеріали I Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (20-21 квітня 2017 року). – Бердянськ: БДПУ, 2017. – Ч.1. – С. 225-227.

УДК 159.922.27

О. О. Музика
кандидат психологічних наук, доцент
(Київський університет імені Бориса Грінченка)

ПЕДАГОГІЧНА ВЗАЄМОДІЯ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ВНУТРІШНЬОЇ МОТИВАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ

Взаємодія між людьми є невід’ємним і багатогранним процесом, необхідним для повноцінного становлення та розвитку особистості. Завдяки цьому процесу відбувається не лише засвоєння соціальних норм, обмін досвідом, а й усвідомлення особистістю себе як суб’єкта діяльності та соціальних стосунків.

Створення розвивального освітнього середовища вишу неможливе без налагодження продуктивної особистісно орієнтованої педагогічної взаємодії. Саме на її тлі розгортаються мотиваційні процеси, специфіка яких залежить від типу взаємодії в системах «викладач – викладач», «викладач – студент», «студент – студент» [2-4]. Співробітництво чи суперництво у всіх своїх різновидах (кооперація, пристосування, конкуренція, контроль, конфлікт тощо) є ситуаціями, які запускають спонукальні механізми поведінки та діяльності.

Загальновідомим є поділ мотивації на зовнішню та внутрішню. Чинниками, які актуалізують зовнішню мотивацію, є оцінки, ситуації змагання, матеріальні винагороди, строки виконання діяльності, призи, прагнення уникнути покарання і т. п.; внутрішню – задоволення від діяльності, усвідомлення її корисності й важливості, відповідальності за

свій вибір і прагнення досягнути бажаного результату. Не підлягає сумніву, що перераховані чинники у тій чи іншій формі є значимими у мотивації навчально-професійної діяльності студентів, у всякому разі саме так це сприймається багатьма із них.

Розвиток мотивації студентів значною мірою залежить від особливостей педагогічної взаємодії, зокрема педагогічного впливу та способів контролю. Для нашої вищої школи нормою є високий рівень орієнтації на контроль. Водночас, як показують психологічні дослідження, значно ефективніші стратегії педагогічної взаємодії, ґрунтовані на орієнтації педагогів на розвиток автономності студентів, що проявляється у заохоченні приймати самостійні рішення в окремих ситуаціях і нести за них відповідальність. Така орієнтація сприяє розвитку внутрішньої мотивації. В. І. Чирков, посилаючись на дослідження Е. Дісі, зазначає, що педагог, орієнтований на підтримку автономності учнів, буде посилювати їхню внутрішню мотивацію, самоповагу і тенденцію до компетентності [8].

Зазначені вище проблеми є актуальними для сучасної вищої школи і знайшли відображення у нових Методичних рекомендаціях щодо розроблення стандартів вищої освіти, затверджених МОН України у 2016 році. Зокрема, серед основних дескрипторів Національної рамки кваліфікацій на першій позиції **«автономність і відповідальність – здатність самостійно виконувати завдання, розв’язувати задачі і проблеми та відповідати за результати своєї діяльності»** [5, с. 4]. Зрозуміло, що досягнути такого рівня якості освітньої діяльності можливо лише за умови розвитку внутрішньої мотивації всіх суб’єктів педагогічної взаємодії – як викладачів, так і студентів.

Важливим показником внутрішньої мотивації є почуття компетентності, яке залежить від способів організації діяльності. Очевидно, що поряд із традиційними формами педагогічної взаємодії, які пройшли перевірку часом, потрібні й нові, ті, які враховують швидкі

динамічні зміни сучасного світу. Наш досвід викладання психології показує, що ефективними є такі форми організації взаємодії викладача та студентів у навчальному процесі:

- інтерактивні лекційні заняття з елементами системи розвитку творчого мислення КАРУС (за В.О. Моляко) [1];
- семінарські заняття, організовані на засадах мікрогрупової інтеракції з елементами комунікативного тренінгу та взаємного поцінування студентами навчальних досягнень одне одного (за О.Л. Музикою) [6; 7];
- практичні заняття, робота на яких побудована в системі тріад «дослідник – досліджуваний – експерт-аналітик»;
- самостійна робота, спланована з урахуванням можливості вибору способів і/чи змісту діяльності студентами задля забезпечення можливості переживання ними відчуття самодетермінованості.

Такі форми педагогічної взаємодії сприяють розвитку почуття компетентності, оскільки рівень творчої активності та вибір складності завдань, які вирішуються, значною мірою залежить від самого студента. У випадку, коли вибір нав'язується, завдання можуть виявитися заскладними, що веде до почуття неповноцінності, або ж, навпаки, занадто простими, тоді, зрозуміло, почуття компетентності також не виникає. При зовнішньому підкріпленні людина схильна вибирати прості завдання, щоб із меншими зусиллями збільшити розмір винагороди за їх виконання, а в ситуації вільного вибору обрання складних завдань значно зростає, оскільки почуття компетентності та самодетермінації, як складові внутрішньої мотивації, є значно сильнішими та дієвішими стимулами.

Особливу увагу варто звертати на те, якої значимості набуває для студентів та чи інша навчальна ситуація міжособистісної взаємодії, який особистісний сенс у неї вкладається, який мотив активності домінує та яка мета переслідується. Крім того, зворотній зв'язок про успішність кожного учасника взаємодії має носити не стільки характер контролю,

скільки інформування, тобто містити інформацію для студента, яка в першу чергу стосується його внеску в досягнутий результат, його рівня майстерності, компетентності тощо. Такий характер зворотного зв'язку сприятиме розвитку внутрішньої мотивації.

Отже, система роботи, спрямована на розвиток внутрішньої мотивації, у поєднанні з тією психологічною атмосферою, яка створюється у взаємодії в системах «викладач – студент» та «студент – студент», здатна забезпечувати саморозвиток майбутніх фахівців, їхню автономність, компетентність й особисту відповідальність за результати виконання навчально-професійної діяльності.

Список використаних джерел

1. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень /За ред. В.О. Моляко. – Житомир: Вид-во Рута, 2006. – 320 с.
2. Климчук В.О. Внутрішня мотивація учбової діяльності молоді: теорія, методика, програма розвитку: монографія / В.О. Климчук, В.В. Горбунова. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – 107 с.
3. Музика О.О. Мотивація творчої активності / Обдарована дитина, 2003. – №3. – С. 2-9.
4. Музика О.О. Контрсоціальна мотивація у розвитку учбових здібностей студентів // Актуальні питання психологічного забезпечення навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах: матеріали міжвуз. наук.-практ. конф. – К.: Нац. акад. внутр. справ, 2012. – С.164-166.
5. Про затвердження та введення в дію Методичних рекомендацій щодо розроблення стандартів вищої освіти (наказ МОН № 600 від 01.06.16 року). – Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/51506/ (дата звернення 30.03.2017). – Назва з екрана.
6. Професійно-орієнтовані завдання з психології: навчальний посібник / За ред. О.Л. Музики. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2010. – 566 с.

7. Психологічні засади розвитку обдарованої особистості в освітньому середовищі: методичний посібник / За ред. О.Л. Музики. – Київ-Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. – 146 с.
8. Чирков В.И. Межличностные отношения, внутренняя мотивация и саморегуляция / В.И. Чирков // Вопр. психол. – 1997. – №3. – С.102-111.